Streszczenie

W prezentowanej rozprawie poddaję analizie symbolistyczne opowiadania fantastyczne wybranych autorów francuskich i belgijskich (Marcela Schwoba, Rémy'ego de Gourmonta, Henri'ego de Régniera, Camille'a Mauclaira, Jeana Lorraina i Georges'a Rodenbacha), by ustalić, w jaki sposób przedstawiona w nich przestrzeń (heterotopia) sprzyja ujawnianiu się ukrytego „ja". Kluczowym zagadnieniem jest tu przestrzeń przedstawiona oraz jej wpływ na przestrzeń wyobrażoną przez czytelnika. Analiza pokazuje nie tylko sposób, w jaki jest ona konstruowana (przy współpracy czytelnika lub bez), ale również sposób, w jaki kształtuje ona postrzeganie siebie samego oraz otaczającej rzeczywistości, zarówno przez postać (w tym narratora), jak i czytelnika.

Fantastyka jest w rozprawie zdefiniowana w sposób diachroniczny, zależny od epoki, w której powstaje, symbolizm zaś - jako literatura reakcji na współczesną mu epokę, jak i na poprzedzające ją ruchy literackie. Symbolistyczna fantastyka jest tu określona jako fantastyka wewnętrzna, której źródłem jest podmiot.

Wybrane do analizy opowiadania badam pod kątem przestrzeni. W pierwszej kolejności omawiam przestrzeń przedstawioną, starając się uchwycić jej charakter fantastyczny, który budowany jest w istocie dzięki czytelnikowi. To on bowiem, wypełniając liczne w opowiadaniach symbolistycznych miejsca niedookreślone (Ingarden), bierze czynny udział w konstruowaniu przestrzeni fantastycznej. W konsekwencji symbolistyczne opowiadania fantastyczne ukazują się same w sobie jako potencjalne „przestrzenie przejściowe" (*transitionnels*), zgodnie z terminologią D.W. Winnicotta (*Jeu et réalité. L'espace potentiel*, 1975), czyli przestrzenie ponadczasowe, w pewnym sensie ludyczne, w których odbywa się gra między autorem i czytelnikiem, a także w których spotykają się świadome bądź nieuświadomione konstrukcje kulturowe czy wyobrażenia autora i czytelnika. Do ukształtowanych kulturowo i uwewnętrznionych mitów i archetypów dochodzą osobiste wyobrażenia rzeczywistości, a także psychologicznie uwarunkowane potrzeby ucieczki czy dziecięce lęki. Wszystkie te czynniki biorą udział zarówno w konstruowaniu przestrzeni fantastycznej, jak i w ujawnianiu się za jej pośrednictwem wewnętrznego „ja" czytelnika.

Analiza przestrzeni jest oparta na pracach teoretycznych Romana Ingardena, a zwłaszcza na wyróżnionych przezeń w tomie *O dziele literackim* (1931, tłum. pol. 1960) typach przestrzeni (rzeczywistej, wyobrażonej i przedstawionej). Metoda Ingardena pozwala definiować przestrzeń zgodnie z wizją autora, narratora, postaci bądź czytelnika. Uzupełniającym narzędziem analizy mającej na celu rozpoznanie sposobów modelowania

przestrzeni w tekście fantastycznym są prace Rachel Bouvet, inspirowane dociekaniami Wolfganga Isera i Umberto Eco, w których mowa jest o „niedookreśleniach" (*indéterminations*) tekstu. Wreszcie w ocenie tekstu fantastycznego jako swego rodzaju pouczającej gry, odwołuję się do teorii „przestrzeni przejściowych" D. W. Winnicotta. Posługuję się również licznymi pracami teoretycznymi dotyczącymi: samej natury fantastyczności lub też tekstu fantastycznego (m. in. T. Todorov, L. Vax, I. Bessière, R. Caillois, R. Bozzetto, A. Huftier, N. Prince, R. Bizek-Tatara), recepcji tekstu literackiego (m. in. U. Eco, W. Iser, V. Jouve, R. Baroni), literatury symbolistycznej (m. in. M. Décaudin, N. Richard, V. Michelet Jacquod, B.Vibert) czy morfologii noweli/opowiadania (m. in. V. Propp, D. Grojnowski).